

21/

Divadlo klasicismu

21/ Divadlo klasicismu. Antologie starších románských literatur

Sestavil J. Prokop. České Budějovice: Ústav romanistiky Filozofická fakulta Jihočeské univerzity, 2014.

Dostupné z: <<http://www.ff.jcu.cz/antologie-starsich-romanskych-literatur>>.

P/

Jean Racine: Faidra

(uvedeno 1677)

[Narodil se v roce 1639 do rodiny nižších úředníků v La Ferté-Milon v Pikardii. Ve třech letech se stal sirotkem a byl vychováván prarodičí z otcovy strany. Ti jej nechali vzdělávat ve školách Port-Royalu, kam jeho teta vstoupila jako řeholnice. Poté krátce pobývá na koleji de Beauvais a vrací se do pařížského Port-Royal, kde jej vyučují výteční učitelé a Racine je vzdělán ve staré řečtině, italštině a španělštině. Nesetká se tu však, na rozdíl od obvyklých škol a kolejí, s divadlem užívaným při výuce, protože jansenisté ho považují za škodlivé. Nakonec je poslán do koleje d'Harcourt na studia filozofie. Podporován příbuznými pak žije v Paříži a snaží se získat přízeň mocných oslavnými básněmi. Skládá také svou první divadelní hru. Když onemocní a posílají jej na léčení do Uzés, kde sídlí jeden z jeho strýců, který se pro něj snaží získat církevní prebendu. To se nakonec podaří a Racine se může věnovat literatuře. Skládá oslavné básně, které mu díky Jeanu Chapelainovi přinesou zařazení na seznam králem podporovaných literátů, a tedy nemalou rentu. Dokončuje svou hru Thébaidé, která je přijata společností Hôtelu de Bourgogne, ale inscenuje se v Molièrově divadle v Palais-Royal v roce 1664 a získá jen průměrný oblas. Jeho další hra premiérována v Palais-Royal následujícího roku Alexandre le Grand je již významným úspěchem. Racine ji nechává hrát před králem a poté ji exklusivně prodává společnosti Hôtelu de Bourgogne, což způsobí jeho roztržku s Molièrem. Racine pak v rozmezí let 1667 až 1677 napíše a uvede tamtéž 8 her, díky kterým se stává pokračovatelem ustupující slávy Pierra Corneille. Po velkém úspěchu Faidry v roce 1677 se jako Boileau stává královským historiografem, s povinností zaznamenávat královny činy, a zanechává psaní pro divadlo. Napíše už jen dvě náboženské tragédie na výslovné zadání ze dvora a tajně také Stručnou historii Port-Royalu, která bude uveřejněna až po jeho smrti. Umírá v roce 1699.]

Převzato z: Jean Racine, *Faidra*, Praha, Orbis, 1960, s. 27-30, 44-49. Přeložil Gustav Franci.

Formální charakteristika:

Tragédie o 5 dějstvích.

Dějství II. Scéna 4.

Hippolytos, Theramenos

Hippolytos: Všechno je hotovo? Leč královna jde ke mně.
K odplutí schystej vše, příteli, neprodleně.

21/ Divadlo klasicismu. Antologie starších románských literatur

Sestavil J. Prokop. České Budějovice: Ústav romanistiky Filozofická fakulta Jihočeské univerzity, 2014.

Dostupné z: <<http://www.ff.jcu.cz/antologie-starsich-romanskych-literatur>>.

Rychle dej příkazy a vrat' se k domovu,
abys tu ukrátil mou trapnou rozmluvu.

Scéna 5.

Faidra, Hippolytos, Oinona

- Faidra: *(K Oinoně v pozadí jeviště)*
Je zde. Mně do srdce hned všechna krev se žene.
Jak na něj pohlédnu, mé rty jsou náhle němé.
- Oinona: Vzpomeňte na syna, který má už jen vás.
- Faidra: Prý, pane, hodláte co nejdřív odplout zas.
Chci k vaší bolesti připojit slzy svoje
a říct, proč srdcé mé je plno nepokoje:
můj syn je bez otce a brzy přijde den,
kdy zemru také já a bude sirotkem.
Tisíce nepřátel už hrozí jeho žití.
Jenom vy můžete mé dítě ochrániti.
Leč tajná výčitka klid nedopřává mi.
Mám strach, že nadarmo vás ruším prosbami,
že hněv, jímž po právu mou zlobu odrážíte,
padá jak na matku, tak na její též dítě.
- Hippolytos: Mně, paní, cizí je tak podle nízký cit.
- Faidra: Leč zasloužila bych si vaši nenávisť,
když tolik činů zlých z mé strany stále zříte.
Do srdce, pane můj, mi ale nevidíte.
Já chtěla pro vás být jen ztělesněním zla
a v témže místě jsem žít s vámi nemohla.
(...)
- Hippolytos: Matka, jež střeží svých vlastních dětí práva,
nároky nevlastních zpravidla neuznává.
Já, paní, dobře vím, že podezření zlé
se s druhým manželstvím narodí obvykle.
Každá z žen chovala by nedůvěru ke mně
a tíhu urážek bych musel nésti stejně.
- Faidra: Kéž nebe dosvědčí, jak ráda chtěla bych
vám, pane, dokázat, že neznám tento hřích.
Mně zcela jiný žal rozdírání nyní duši!
(...)

Já, princi, věrte mi, bych sama chtěla vést
vás labyrintem tím a jeho spletí cest.

Jak bych se starala o tu tvář nejkrásnější!

Obavy milenky přec klubko nezkonejší.

Kdykoli byste šel zrádnými cestami,

já musela bych jít, můj pane, před vámi.

Faidra, jež v labyrint by s vámi sestoupila,

s vámi by zhynula – anebo zvítězila.

Hyppolitos: Ó běda! Nevíte, že jeho synem jsem

a že král Théseus je vaším manželem?

Faidra: A z čeho soudíte, že jsem snad zapomněla?

Je něco, čím má čest na chvíli utrpěla?

Hyppolitos: Ach paní, promiňte. Pln zmatku přiznávám,

že podezření mé byl chvilkový jen klam.

Hanbou se musím rdít, když díváte se na mě

a jdu teď...

Faidra: Ukrutný! Slyšel jsi všechno správně.

Dost jsem ti zjevila, aby v tom nebyl klam.

Nuže, teď tedy víš, co v srdce ukrývám.

Leč nesmíš myslit si, když lásku vyznávám ti,

že klid a svědomí ji draze nezaplatí

a že cit bláhový, jenž zmámil hlavu mou,

živil tu náказu radostí zbabělou.

Jsouc smutnou obětí pomstychtivosti bohů,

já větší zášť než ty přec k sobě chovat mohu.

Bozi at' svědčí ti. Vždyť dali v nitru mém

osudné vášni vzplát, jež hoří plamenem.

(...)

Dějství IV. scéna 2.

Théseus, Hippolytos

Théseus: Bohové, tady je! Věru se nedivím,

že byl jsem oklamán tím hrdým vzezřením.

Proč svůdce proradný teď na svém čele hostí

znamení posvátné, patřící jenom ctnosti?

A nebylo by líp, kdybychom poznali

Hippolytos: dle znaků určitých, kdo dobrý je, kdo zlý?
Smím se vás, pane, ptát, kteráže smutná zpráva
chmuří vznešený zrak a klid vám nedopřává?
Můžete mi svěřit, proč ztratil se váš klid?

Théseus: Zrádče! Máš odvahu přede mne předstoupit?
Jsi netvor, kterého nebesa ušetřila,
a jeden z lupičů, jež ničila má síla.
Hnán hnusnou vášní svou, v níž není žádný cit,
chtěls v touze nečisté mé lože pošpinit.
Co ještě tady chceš? Což není na tom dosti?
Proč neuprchneš z míst plných tvé hanebnosti?
Proč nevyhledáš si pod nebem neznámým
kraj, který nesektal se dosud s jménem mým?

(...)

Scéna 4.

Faidra, Théseus

Faidra: Spěchám, ach pane, k vám a tonu v obavách.
Až ke mně pronikl váš hlas, z něhož jde strach,
a věru děším se, že hrozbu vyplníte.
Je-li však ještě čas, ušetřete vlastní dítě,
vždyť vaše krev to je. Přišla jsem prosit vás:
nedejte slyšet mi mučené krve hlas
a hrůzy zbavte mě, v níž navěky bych žila,
kdybych snad krví tou vám ruce potřísnila.

Théseus: Ne, paní, v krvi své já ruce nesmočím,
leč přesto setká se ten bídník s trestem mým.
Sám jeden z bohů vzal zasvé to potrestání.
Neptun jej zabije a pomstí vás tak, paní.
(...)

Scéna 5.

Faidra (*sama*)

Faidra: Odešel. Zpráva ta mé duše dotýká se

a oheň v srdci mém se rozhořívá zase.
Ba, strašné sdělení mě bleskem zasáhlo.
Já jsem přec běžela napravit vlastní zlo,
násilím prchajíc z náručí Oinonina,
stíhána výčitkou, jíž těžkla moje vina.
(...)

O/

Jean-Baptiste Poquelin, řečený Molière: Tartuffe

(uvedeno 1664/1669)

[Narozen v roce 1673 v Paříži do bohaté rodiny obchodníků. V 21 letech se setkává s herci a divadelními podnikateli Madeleine a Josephem Bédartovými a zakládají spolu divadelní společnost. A jak je typické pro divadelní provoz té doby, Jean-Baptiste si volí vlastní herecký pseudonym, Molière. Společnost ale nemá v Paříži úspěch a Molière s ní odchází hrát na venkov. Zde také píše své první divadelní hry. V roce 1658 se společnost vrací do Paříže, kde získává přízeň králova bratra a může účinkovat v divadle Petit-Bourbon, které sdílí s italskou divadelní společností. Hrají starší hry Pierra Corneille, Rotroua, Tristana l'Hermita či Scarrona a také staré hry Molièrovy. Teprve v roce 1659 je uvedena jeho nová jednoaktovka Směšné preciozky, která má velký úspěch. Molière se vedle známého herce stává také autorem. V roce 1660 umírá jeho bratr a Molière po něm dědí otcův vážený úřad a hodnost královského čalouníka. V téže roce je sál Petit-Bourbon stržen z důvodu stavby kolonády poblíž královského Louvru a společnost je po jistou dobu bez divadla, dokud jí kardinál Mazarin nenabídne jinou budovu patřící koruně, Palais-Royal. Molièrova společnost má přízeň krále, který dokonce příležitostně tančí při dvorských inscenacích tzv. comédie-ballets. Autorskou kariéru Molièra provází několik sporů o morálnost jeho děl, např. právě Tartuffa či Dona Juana, to ho však nepřipraví o královu přízeň. Molière umírá v roce 1673 po čtvrté repríze své nové hry Zdravý nemocný, v níž hrál titulní roli.]

Převzato z: Molière, *Tartuffe ou l'Imposteur*, vydal Charles Louandre, Paříž, Charpentier, 1910.

Formální charakteristika:

Text inscenace z roku 1664 se v úplnosti nedochoval, protože hra byla pařížským arcibiskupem odsouzena jako nemorální a útočící na katolickou církev. Molière proto hru přepracoval a dostal svolení ji znovu inscenovat v roce 1669.

Acte IV. Scène 4

Elmire, Orgon.

Elmire	Approchons cette table, et vous mettez dessous.
Orgon	Comment!
Elmire	Comment ! Vous bien cacher est un point nécessaire.
Orgon	Pourquoi sous cette table ?

21/ Divadlo klasicismu. Antologie starších románských literatur

Sestavil J. Prokop. České Budějovice: Ústav romanistiky Filozofická fakulta Jihočeské univerzity, 2014.

Dostupné z: <<http://www.ff.jcu.cz/antologie-starsich-romanskych-literatur>>.

Elmire Pourquoi sous cette table ? Ah ! mon Dieu ! laissez faire ;

J'ai mon dessein en tête, et vous en jugerez.
Mettez-vous là, vous dis-je ; et, quand vous y serez,
Gardez qu'on ne vous voie et qu'on ne vous entende.

Orgon Je confesse qu'ici ma complaisance est grande :

Elmire Mais de votre entreprise il vous faut voir sortir.
Vous n'aurez, que je crois, rien à me repartir.

(À son mari, qui est sous la table.)

Au moins, je vais toucher une étrange matière :
Ne vous scandalisez en aucune manière.
Quoi que je puisse dire, il doit m'être permis ;
Et c'est pour vous convaincre, ainsi que j'ai promis.
Je vais par des douceurs, puisque j'y suis réduite,
Faire poser le masque à cette âme hypocrite,
Flatter de son amour les désirs effrontés,
Et donner un champ libre à ses témérités.
Comme c'est pour vous seul, et pour mieux le confondre,
Que mon âme à ses vœux va feindre de répondre,
J'aurai lieu de cesser dès que vous vous rendrez,
Et les choses n'iront que jusqu'où vous voudrez.
C'est à vous d'arrêter son ardeur insensée,
Quand vous croirez l'affaire assez avant poussée ;
D'épargner votre femme, et de ne m'exposer
Qu'à ce qu'il vous faudra pour vous désabuser,

Ce sont vos intérêts, vous en serez le maître ;
Et... L'on vient. Tenez-vous, et gardez de paraître.

Scène 5

Tartuffe, Elmire; Orgon, sous la table.

Tartuffe On m'a dit qu'en ce lieu vous me vouliez parler.

Elmire Oui, l'on a des secrets à vous y révéler.

Mais tirez cette porte avant qu'on vous les dise ;
Et regardez partout de crainte de surprise.
(Tartuffe va fermer la porte, et revient.)

Une affaire pareille à celle de tantôt
N'est pas assurément ici ce qu'il nous faut :
Jamais il ne s'est vu de surprise de même.
Damis m'a fait pour vous une frayeur extrême ;
Et vous avez bien vu que j'ai fait mes efforts
Pour rompre son dessein et calmer ses transports.
Mon trouble, il est bien vrai, m'a si fort possédée,
Que de le démentir je n'ai point eu l'idée :
Mais par là, grâce au ciel, tout a bien mieux été,
Et les choses en sont dans plus de sûreté.
L'estime où l'on vous tient a dissipé l'orage,
Et mon mari de vous ne peut prendre d'ombrage.
Pour mieux braver l'éclat des mauvais jugements,
Il veut que nous soyons ensemble à tous moments ;
Et c'est par où je puis, sans peur d'être blâmée,
Me trouver ici seule avec vous enfermée,
Et ce qui m'autorise à vous ouvrir un cœur
Un peu trop prompt peut-être à souffrir votre ardeur.
Ce langage à comprendre est assez difficile,

Tartuffe

Madame ; et vous parliez tantôt d'un autre style.
(...)

Scène 7

Tartuffe, Elmire, Orgon.

Tartuffe

(sans voir Orgon)
Tout conspire, madame, à mon contentement.

J'ai visité de l'œil tout cet appartement.
Personne ne s'y trouve ; et mon âme ravie...
(Dans le temps que Tartuffe s'avance les bras ouverts pour embrasser Elmire, elle se retire, et Tartuffe aperçoit Orgon.)

Orgon

(arrêtant Tartuffe)
Tout doux ! vous suivez trop votre amoureuse envie,

Et vous ne devez pas vous tant passionner,
Ah ! ah ! l'homme de bien, vous m'en voulez donner !
Comme aux tentations s'abandonne votre âme !
Vous épousiez ma fille, et convoitiez ma femme !

J'ai douté fort longtemps que ce fût tout de bon,
Et je croyais toujours qu'on changerait de ton ;
Mais c'est assez avant pousser le témoignage :
Je m'y tiens, et n'en veux, pour moi, pas davantage.

Elmire

(à *Tartuffe*)

C'est contre mon humeur que j'ai fait tout ceci ;

Mais on m'a mise au point de vous traiter ainsi.

Tartuffe

(à *Orgon*)

Quoi ! vous croyez... ?

Orgon

Quoi ? vous croyez... ? Allons, point de bruit, je vous prie,

Dénichons de céans, et sans cérémonie.

Tartuffe

Mon dessein...

Orgon

Mon dessein... Ces discours ne sont plus de saison ;

Il faut, tout sur-le-champ, sortir de la maison.

Tartuffe

C'est à vous d'en sortir, vous qui parlez en maître.

La maison m'appartient, je le ferai connaître,
Et vous montrerai bien qu'en vain on a recours,
Pour me chercher querelle, à ces lâches détours ;
Qu'on n'est pas où l'on pense en me faisant injure ;
Que j'ai de quoi confondre et punir l'imposture,
Venger le ciel qu'on blesse, et faire repentir
Ceux qui parlent ici de me faire sortir.

Scène 8

Elmire, Orgon.

Elmire

Quel est donc ce langage, et qu'est-ce qu'il veut dire ?

Orgon

Ma foi, je suis confus, et n'ai pas lieu de rire.

Elmire

Comment ?

Orgon

Comment ? Je vois ma faute aux choses qu'il me dit ;

Et la donation m'embarrasse l'esprit.

Elmire

La donation...

Orgon

La donation... Oui. C'est une affaire faite

Mais j'ai quelque autre chose encor qui m'inquiète.

Elmire
Orgon

Et quoi ?
Et quoi ? Vous saurez tout. Mais voyons au plus tôt

Si certaine cassette est encore là-haut.

B/

CÉSAR – calendrier électronique des spectacles sous l'ancien régime et sous la révolution [online databáze inscenací, herců a hereckých skupin působících ve Francii 17. a 18. století]. Řídí Sabine Chaouche, Oxford Brookes University, Velká Británie. [Citováno 19. 8. 2014.] Dostupné z: <<http://cesar.org.uk/>>.